

Gazdik Gyula

Netanjahu közel-keleti rendezési elképzelései (I.)

Jelen írás a 2009-es februári izraeli választásokat követően ismét miniszterelnöki pozícióba jutott Benjamin Netanjahu politikai arculatának és a közel-keleti rendezésre vonatkozó elképzeléseinek fejlődését rajzolja meg.

Az izraeli politika irányáról egyfajta tájékoztató pontként szolgáló, az idén kilencedik alkalommal megrendezett herzlizai konferencián a legnagyobb figyelem a miniszterelnök-jelöltek felszólalását kísérte. Ez érthető volt, mivel a gázai háború miatt a szokásosnál néhány héttel később megrendezett fórum alig pár nappal előzte meg a 2009. február 10-re előre hozott parlamenti választásokat. A negyvenöt perces hozzászólásokat értékelve, a három jelölt közül sokak számára a vezető ellenzéki csoportosulás, a Likud Párt vezére, Benjamin (Bibi) Netanjahu tűnt a legmagabiztosabbnak. Fő riválisa, a kormánykoalíciót vezető Kadíma Párt külügyminisztere, Cipni Lívni láthatóan eléggé feszült volt, a valaha szebb napokat látott Munkapárt elnöke, Ehud Barak pedig az esélytelenek nyugalmával beszélt, de mondanivalója nem keltett különösebb visszhangot.

Az előzetes várakozásokat némiképp felborítva – Lívni bravúros hajrájának köszönhetően – a Kadíma végül is elsőként ért a célba: az egykamarás képviselő-testület, a Knesszet 120 mandátumából 28-at sikerült megszereznie, eggyel többet, mint a kampányidőszak alatt szinte végig vezető Likudnak. Ezzel azonban a külügyminiszter asszony lehetőségei határához érkezett, mivel a kialakult erőviszonyok alapján többségi kormányt alakítani Bibi Netanjahunak

volt esélye. Ez formálisan is megerősítést nyert Simon Peresz köztársasági elnöknek a parlamentbe bejutott 12 politikai párt vezetőivel való konzultációja során, amelyen a többség a Likud vezetőjének kinevezését szorgalmazta. Így a veterán politikus február 20-án egykori vetélytársát – akivel szemben az 1996-os választások során egy hajszállal ugyan, de alulmaradt – bízta meg az új koalíció megalakításával. A Kadíma távolmaradása miatt a hön óhajtott széles nemzeti egységkormányt ugyan nem, de egy szilárd parlamenti többséggel rendelkező hatpárti koalíciót a kijelölt miniszterelnöknek sikerült tető alá hoznia. Március 31-én, miután bizalmat kapott, megkezdhette működését az ország történetének 32., egyben az alkudozások diktálta kényszerű kompromisszumok miatt a legnagyobb létszámú kormánya.

Netanjahu politikai felfogásának megjelenése első miniszterelnöki ciklusának kezdetéhez képest nagyot változott. Annak idején személyében az államalapítás után született generáció képviselője első ízben került ebbe a tisztségbe. Győzelme külföldön meglepetést keltett, különösen azok után, hogy az Egyesült Államok akkor hivatalban lévő elnöke, Bill Clinton és a vezető amerikai médiumok mindent megtettek nagynevű ellenfele, a kormánykoalíciót vezető Simon Peresz sikere érdekében. Az el-

nők 1996 tavaszán többször is találkozott a miniszterelnökkel, sőt példátlan módon be is avatkozott a választásokba azzal, hogy a szavazás előtt egy nappal tartott sajtókonferenciáján kijelentette, hogy az izraeli népnek a „béke vagy a békefolyamat leállása közt kell választania”. A célzás egyértelmű volt: a közel-keleti béke megteremtéséhez a pereszi politika folytatása jelenti az egyetlen életképes alternatívát, ha viszont Netanjahut juttatják a kormányfői székbe, számolni kell azzal, hogy a térségben zajló folyamatok még kiszámíthatatlanabbá válhatnak.

Második miniszterelnöki megbízatásakor a vezető amerikai lapok közül a *The New York Times* értékelő cikkében már a politikai pragmatizmusára helyezte a hangsúlyt, a *The Washington Post* által megszólaltatott szakértő pedig azt emelte ki, hogy lépéseit nem a merev ideológiai alapelvek, hanem a „politikai opportunizmus vezérli”. Napjainkban Netanjahunak az arab–izraeli rendezési folyamattal kapcsolatos fenntartásaival főképp a második palesztin intifáda, a gázai válság, a regionális hatalmi status quóban végbement hatalmi eltolódások miatt jóval többen azonosulnak, mint korábban. Ennek hatására a Bar-Ilan Egyetem Begin–Szadat Stratégiai Tanulmányok Központjának vezetője, a Likudhoz közel álló Efraim Inbar professzor egyik elemzésében egyenesen arról írt, hogy a rendezési folyamat tekintetében a centrum felé elmozduló kormányfőnek sikerült új konszenzust teremtenie, s „mainstream politikai vezetővé” vált Izraelben. Ez a vélemény persze távolról sem tekinthető általánosnak, a rendezés további útját tekintve rengeteg a kérdőjel. A Netanjahu nevével fémjelzett alternatíva realitása, melynek jellegzetességeit, módosulásait e két részből álló tanulmány megpróbálja bemutatni, sok vonatkozásban bizonyításra vár.

Netanjahu eszmei gyökerei, politikai karrierjének kibontakozása

A miniszterelnöki hivatalba 13 év után újra beköltöző Bibi Netanjahu közvetlen elődeihez, Ehud Olmerthez és Ariel Saronhoz hasonlóan ideológiailag a cionizmus revizionista vonulatához kötődik. Családi indíttatásánál fogva azonban nála ez a kapcsolódás jóval erőteljesebb. Apja, a litván bevándorló családból származó történész, Ben-Cion Netanjahu ugyanis az irányzat szellemi atyjának, Vlagyimir Zsabotyinszkijnek (1880–1940) a közeli tanítványa volt. Az orosz származású cionista vezető, akinek a földi maradványait csak 1965-ben hozták Izraelbe, a zsidó államiságot a két világháború közötti Palesztina egészére, vagyis nemcsak a brit mandátumterületre, hanem az attól 1922-ben leválasztott transzjordániai régió egy jelentős részére kiterjesztve értelmezte. Zsabotyinszkij aláhúzta, hogy a nemzeti integráció legfőbb előfeltétele, hogy tömeges immigráció révén a zsidóság Erec Izraelben mielőbb többségi etnikummá váljon. Mivel a kolonizáció az itt, illetve a térségben élő arabok részéről ellenállást vált ki, a zsidó nép szülőföldjét „vasfallal” kell megvédeni. Ugyanakkor a létrejövő állam stabilitása szempontjából fontosnak tartotta, hogy az itt élő arabok és más etnikai-vallási kisebbségek autonóm jogokat élvezzenek.

Netanjahu másik mentora, Zsabotyinszkij egykori harcostársa, Menáhem Begin (1913–1992) volt, aki a Jordán folyó két partjára kiterjesztett államiság gondolatát csak miniszterelnökként (1977–1983) adta fel. Begin a biztonságnak mindig is meghatározó jelentőséget tulajdonított. Azt tartotta, hogy csak olyan külpolitika lehet eredményes, melyet erővel is alá tudnak támasztani. Ennek révén lehet ugyanis az ellenfelet az izraeli érdekekkel egybevágó kompromisszumra kényszeríteni. Tőle származik a

közel-keleti politikai színpad körülményei között nem is oly furcsának tűnő mondás, miszerint „nincsen olyan garancia, amely garantálná egy garanciának a betartását”. A harmadik arab–izraeli háborút követő időben a jobboldali politikus elutasította, hogy – akár külső nyomásnak engedve – a „területet békéért” elv alapján az araboknak egyoldalú engedményeket tegyenek. Miniszterelnökként azonban – korábbi kijelentéseivel szemben – az 1978-as Camp David-i találkozón beleegyezett az 1967-ben elfoglalt Sínai-félsziget kiűritésébe. A Golán-fennsík, Ciszjordánia, vagy ahogy Izraelben hívják, Júdea, Szamaria és a Gázai övezet megtartásához azonban mindvégig ragaszkodott. Az utóbbi három területen élő palesztinok számára 1979 decemberében nyilvánosságra került terve, a revizionista koncepció szellemében, korlátozott autonómiát ajánlott. A Begin-kormányzat a palesztinok lakta övezetekben zsidó települések létrehozását szorgalmazta, hogy a „történelmi örökség” részének tekintett területek státusát ne lehessen megkérdőjelezni.

Netanjahu az Egyesült Államokban végezte egyetemi tanulmányait: a Massachusetts Institute of Technology diájaként építészetből BA, menedzseri ismeretekből MA fokozatot szerzett, s politológiai tanulmányokat is folytatott. Szellemisségére politikai karrierjének kibontakozásakor, a nyolcvanas években, amikor országa washingtoni nagykövetségén fontos beosztásba került, majd pedig ENSZ-fődelegátusként tevékenykedett, jelentős vonzerőt gyakorolt az amerikai neokonzervatív filozófia, illetve ennek bizonyos tételeit a gyakorlatba átültetni próbáló reaganizmus. Netanjahu már a hetvenes évek végétől, az 1976-os entebbei túszenítő akcióban hősi halált halt testvéréről elnevezett Jonatán Intézet igazgatójaként egyre többet foglalkozott a terrorizmus témájával. Gyakorlati tapasztalatokkal is rendelkezett,

mivel a különleges feladatokat ellátó katonai egység, a Szájeret Mátkál kötelékében eltöltött évek alatt többször is részt vett megtorló és túszenítő akciókban. A kilencvenes évek közepén egy kisebb könyvet is megjelentetett a terrorizmus kérdéséről. Ebben hangsúlyozta, hogy e kihívással a Nyugat csak úgy tud szembeszállni, ha a terrorizmust támogató államokkal szemben kemény szankciókat hoz, és a terroristák követeléseit kategorikusan elveti. E csoportokkal szemben a hatékony fellépés formailag a demokrácia szabályait is sértheti. Véleménye igazolásához nem kisebb tekintélyt, mint Spinozát hívta segítségül, idézve tőle, hogy az állam célja az emberi szabadság biztosítása, de ennek határait a köznyugalom megóvása, az állam „fenségének” biztosítása érdekében ki kell jelölni.

Közép- és felsőfokú tanulmányai, diplomáciai megbízatásai időszakát figyelembe véve Netanjahu összességében 16 esztendő töltött az Egyesült Államokban, ahol az elektronikus média világában való gyakori megszólalásának köszönhetően távozásakor, 1988-ban már ismert ember volt. Még ugyanebben az évben Likud-listán parlamenti mandátumot szerzett politikus külügyminiszter-helyettesként a kormánynak is tagja lett. Az 1990 augusztusában kirobbant Öböl-válság, s az 1991 októberében Madridban lezajlott közel-keleti nemzetközi konferencia időszakában ő volt a kabinet szóvivője. A találkozó után Jichak Samir miniszterelnök őt bízta meg a Jordániával, Szíriával, Libanonnal és a palesztinokkal folytatott bilaterális tárgyalásokat koordináló munkacsoport vezetésével.

E periódus legfontosabb izraeli javaslata az ötéves átmeneti palesztin önkormányzatról szóló, 1992 februárjában beterjesztett tervezet volt, melyet az ő aktív közreműködésével állítottak össze. A revizionista felfogás jegyében született dokumentum hang-

súlyozta, hogy a javasolt lépések nem a palesztinok által lakott terület státusát, hanem az itt élő arabok mindennapjai szempontjából fontos szférákat érintik. A tervezet ide sorolta az oktatást és a kultúrát, az egészségügyet, a gazdaságot, a kereskedelmet, a munka- és szociális ügyet, az adózást, a szállítást, a kommunikációt, a turisztikát, a helyi önkormányzatok által felügyelt szolgáltatásokat, az igazságügyet és a helyi rendőrséget. Az átmeneti önkormányzati szabályozásról szóló dokumentum aláhúzta, hogy a biztonsági szféra minden fontosabb aspektusát tekintve izraeli kézen marad, s a rendelkezések nem terjednek ki azokra az arab lakosokra, akik Jeruzsálemben, Izrael fővárosában élnek. Azt is egyértelművé tette, hogy az izraelieknek továbbra is joguk van a „területeken” (*az 1967-es háborúban elfoglalt, palesztinok által lakott gázai, ciszjordániai régió – G. Gy.*) élni és letelepedni. A tervezet megfelelő bizalmi légkör esetén a fokozatos továbblépés lehetőségét elvileg nem zárta ki, ennek irányáról azonban egy szót sem szólt. Még utalás sem történt olyan palesztin intézmény létrehozására, amely az említett szférák működését koordinálná, homályban maradt az irányítás átadásának mikéntje, a zsidó betelepülés előtt semmiféle korlátot nem állított. A tervezetet, amely egy önálló palesztin politikai entitás irányába való továbblépés előtt gyakorlatilag sorompókkal zárta le az utat, palesztin részről elutasították.

Netanjahu, akinek e periódusban egyre több összeütközése volt a hivatalban lévő amerikai adminisztrációval, a Likud 1992. júniusi választási veresége után elérkezettnek látta az időt ahhoz, hogy az izraeli politikai életben fajsúlyosabb szerepet töltsön be. A magasabb lépcsőfokra való feljutásra nem is kellett sokat várnia, mivel a következő év tavaszán – befolyásos pártfogók jóvoltából, több idősebb vezető

megrökönyödésére – az ekkor a negyvenes évei első felében járó politikust a Likud elnökévé választották.

Időközben az arab–izraeli rendezési erőfeszítések is nagyban felgyorsultak. A Munkapárt által vezetett új kormánykoalíció, melynek a viszonya jóval szívélyesebb volt Washingtonnal, magáévá tette a madridi folyamat fő kiindulópontját, a „területet békéért” elvet. Ennek persze nem pusztán politikai, hanem eléggé nyomós biztonsági okai is voltak: az első palesztin intifáda 1987. végi kirobbanása után az alacsony intenzitású konfliktus állandósult az 1967-ben megszállt, katonai szempontból ütközőzónának tekintett palesztin területeken. A kormány élén álló Jichak Rabin számára, aki korábban még az intifáda katonai elfojtásában gondolkodott, a konfliktus elhúzódásával nyilvánvalóvá vált, hogy a megoldáshoz politikai alternatívát is kell találni. Az összes érintett féllel a madridi formula alapján 1991 őszén megkezdett tárgyalások, melyeknek az informális csatornákon való konzultációk is szerves részévé váltak, az első áttörést palesztin viszonylatban hozták. A kormányzat rendezési stratégiája itt a két nép elválasztását, az öt évig tartó, átmeneti palesztin autonómia feltételrendszerének fokozatos kialakítását, s megfelelő feltételek esetén a végleges rendezési témákban (Jeruzsálem és a zsidó települések jövője, palesztin menekültek helyzete, vízmegosztás, határok stb.) történő megegyezést célozta. Az 1993 szeptemberében aláírt izraeli–palesztin Elvi Nyilatkozatban, a palesztin autonómiát részletesen szabályozó 1995. szeptemberi megállapodásban, közismertebb néven az Oslo–1 és Oslo–2 egyezményekben körvonalazott célokon túl egy új közel-keleti regionális gazdasági együttműködés megteremtését is fontosnak tartották. Bár az oslói megállapodások nem szóltak róla, sokan biztosra vették, hogy a folyamat az autonóm

időszak letelte után, belátható időn belül elvezet egy palesztin állam létrehozásához. Ezekről az elgondolásokról, melyek számos ponton eltértek a revizionista elképzelésektől, a kormányzat a biztonsági helyzet jelentős javulását várta.

A legnagyobb ellenzéki erő vezetőjeként Netanjahu különösképp az oslói folyamatot támadta élesen. A Knesszetben az Elvi Nyilatkozat ratifikációs vitája során a dokumentumot a cionizmus elárulásának nevezte. A kormányzat vezetőit azzal vádolta, hogy Chamberlainnél is alávalóbbak, a brit miniszterelnök ugyanis annak idején egy másik ország biztonságát veszélyeztette, az izraeli vezetők viszont saját nemzetük létét fenyegetik. Bejelentette, hogy minden legális eszközt fel fog használni az „esztelen folyamat” megállítására érdekében. Néhány hónappal későbbi nyilatkozatában arról beszélt, hogy ha hatalomra kerülnek, az oslói egyezményt nem fogják tiszteletben tartani, mivel a palesztinok nem teljesítették vállalt kötelezettségeiket: a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) nem törölte Chartájából az Izrael megsemmisítésére vonatkozó részeket, s nem lép fel a terrorizmussal szemben.

1994 májusától hivatalosan is kezdetét vette az öt évig tartó palesztin autonómia, de az előrehaladás útján egyre nagyobb akadályok jelentkeztek, a továbblépéshez szükséges bizalmi tőke hamar leapadt. A palesztinokkal való megállapodások nagy hírveréssel beharangozott határidői az Izraeli Védelmi Erőknek (IDF) az új helyzethez való alkalmazkodása és a terrorista merényletek miatt rendszeresen csúsztak. Formális keretek közt gyakorlatilag nem tudtak rátérni a nagy fontossággal bíró végleges rendezési témákra. Tovább nőtt a telepések száma, fokozódtak a palesztinoktól történő földkisajátítások. A kormányzatnak 1994 októberében Jordániával sikerült békeszerző-

dést kötnie, a helyzetét azonban bonyolította, hogy Szíriával és Libanonnal ugyanezt nem sikerült tető alá hoznia. A biztonsági helyzet romlása, a békefolyamattal szemben a közvélemény részéről erősödő fenntartások a munkapárti koalíció pozícióját mindinkább meggyengítették. A társadalom megosztottságának drámai jele volt, amikor egy zsidó fundamentalista merénylő 1995 novemberében Rabin miniszterelnököt meggyilkolta.

Az oslói folyamat ellentmondásaiból az ellenzék maximális mértékben igyekezett politikai tőkét kovácsolni. Netanjahu végveszélyt vizionál, Arafat és több más arab vezető, valamint az iszlámisták szándékait „leleplező”, hazai politikai ellenfeleit és nyugati támogatóikat nem egyszer naiv, tehetetlen tényezőként feltüntetve, a békét a biztonság szempontjaival szorosan összekapcsoló, a terrorizmus elleni határozott fellépést követelő beszédei, interjúi a közvéleményben egyre nagyobb visszhangra leltek. A megnyilatkozásaiban a közérthetőségre, hatásos fordulatokra nagy hangsúlyt helyező politikus a novemberi politikai vihar közepette megjelent említett könyvében az oslói egyezményeket, a több lépcsőben kialakítandó palesztin autonómiát a PFSZ 1974-ben elhatározott fázistervének megvalósítását elősegítő folyamatnak tartotta, melynek végső célja Izrael Állam felszámolása. A nacionalista PFSZ és az Iszlám Ellenállási Mozgalom (Hamász) célkitűzései közt csak taktikai különbséget látott: az előző több fázisban, az utóbbi pedig egyszerre akarja „felszabadítani” a Jordán folyótól a Földközi-tengerig terjedő területet. Figyelmeztetett arra, hogy a gázai-ciszjordániai régióban esetlegesen létrejövő, iráni befolyás alatt álló palesztin politikai entitás – az ő szavaival a „PFSZ–Hamász állam” – nem pusztán Izrael, hanem Jordánia és más térségbeli államok stabilitását is veszélyeztetné.

A Likud Pártnak az 1996. májusi előrehozott választásokra kidolgozott programja formailag alkalmazkodott egy fajsúlyos politikai párttal szembeni általános elvárásokhoz. Netanjahu ezt elutasító korábbi kijelentései ellenére „felvállalta” a regnáló kormányzat addig kötött szerződéseit, s kilátásba helyezte, hogy folytatni fogják a közel-keleti béke megteremtését célzó erőfeszítéseket. A program ugyanakkor aláhúzta, hogy mérésükkel kell a meglévő egyezményekből eredő veszélyeket. Megerősítette, hogy ellenzik egy palesztin állam megalakítását, s a szakértők dolgát az se tette egyszerűvé, hogy a meglévő zsidó települések kibővítése mellett a platform az újak létrehozására korábban kimondott tilalom feloldását ígérte. Jeruzsálem egységes státusának fenntartásáról a program a Munkapárttal azonos álláspontot képviselt, de annak rugalmasabb álláspontjával szemben a Golán-fennsík visszajuttatását kategorikusan elutasította.

A nagy nemzetközi érdeklődés mellett sorra került választásokon, melyen a szavazók – az ország történetében először – külön voksoltak a miniszterelnök személyére és a pártlistákra, Bibi Netanjahu mindössze egy százalékkal, de megelőzte ellenfelét. Támogatói között szembetűnő volt az afrikai és ázsiai területekről származó úgynevezett keleti zsidók, a volt Szovjetunió területéről bevándorlók, a vallásos csoportosulásokhoz tartozók magas részaránya. A politikus egyértelmű támogatottságot szerzett többek közt Jeruzsálemben, a településeken – azokon a helyeken, melyek a végleges rendezési tárgyalásokon is napirendre kerülhetnek. Győzelméhez hozzájárult az a támogatás is, melyet az amerikai neokonzervatív, illetve evangelista keresztény politikai köröktől kapott, akikkel a nyolcvanas években került szorosabb kapcsolatba. Politikai ellenfeleivel szemben eléggé kíméletlen kampányt folytatott. Rabin özvegye férje meggyilkolá-

sáért közvetetten Netanjahut is felelőssé tette, mivel beszédei hozzájárultak a gyűlölet légkörének kialakulásához, s nem tett semmit a gyűlésein gyakorta tapasztalható extrémista megnyilvánulásokkal szemben. A politikus támogatottsága a gyilkosság után átmenetileg vissza is esett, de a Hamász 1996. februári–márciusi öngyilkos merényleteinek hatására ismét növekedett.

A békefolyamat miniszterelnökségének első időszakában

Az új miniszterelnök hétpárti koalíciós kormánya a Knesszetben 1996. június 18-án kapott bizalmat. A betervezett program közel-keleti rendezéssel foglalkozó pontjai a „békét biztonsággal” elv kiemelése mellett nem szóltak az ENSZ BT 242. és 338. számú határozatáról, ami egyenértékű volt a „területet békéért” elv burkolt tagadásával. Az irányelvek a biztonsági helyzet függvényében kilátásba helyezték a palesztinokkal való tárgyalásokat, de számukra csak önkormányzati jogokat ígértek. A dokumentum aláhúzta, ellene vannak annak, hogy a palesztin menekültek „Izrael földjének a Jordán folyótól nyugatra elterülő bármely részére” – tehát autonóm területeket is beleértve – „visszatérési jogot” nyerjenek. Azt is leszögezte, hogy az IDF a terroristaveszély ellen „bárhol” felléphet, és szükség esetén a palesztin autonóm övezetekre is kiterjesztheti műveletét. A választási programhoz hasonlóan az irányelvekben is megfogalmazták, hogy a településpolitikát meg fogják változtatni. A környező országokhoz fűződő viszonyt tekintve szíriai relációban az előfeltétel nélküli tárgyalási készség mellett a koalíció a kis lépések diplomáciáját állította előtérbe. A térség más arab államaival való kapcsolatépítés tervei az előző években ki-

alakult nyomvonalakat követték. Vezető helyre az Izraellel már békeszerződést kötött Egyiptom és Jordánia került, őket követte több Öböl menti és Maghreb-állam, melyekkel az új kormány is mielőbb magasabb szintre kívánta emelni a viszonyt.

A közel-keleti rendezési folyamat tekintetében a Netanjahu-kormány egyik fő törekvése az Oslóban zöld utat kapott szerelvény más útra terelése volt, amihez a feltételek kedvezőek voltak. Az Oslo–2 egyezmény értelmében megtartott 1996. januári választások után a Palesztin Nemzeti Hatóság (PNH) központi intézményeinek kialakítása lezárult, s az izraeli csapatátcsoportosítás első fázisának végrehajtása után valamelyest növekedett a palesztin irányítás alatt álló területek nagysága. Ennek ellenére a korábbi kormányzat még nem lépte át a Rubicont, a választások időszakára az egész folyamat holtpontra jutott.

Az új realitások kialakítása szempontjából fontos tényező volt, hogy az Egyesült Államokban választási év volt, s kampányidőszakban az adminisztrációk mozgásterét általában beszűkül. A demokrata kormányzat hivatalba lépése óta kiemelten kezelte az arab–izraeli tárgyalásokat, s nagy jelentőséget tulajdonított az Egyesült Államok és Izrael stratégiai együttműködésének. Az oslói folyamat kapcsán az amerikai diplomácia támogatta a fokozatosság elvét, a felek közti közvetlen tárgyalásokat, közbeavatkozását igyekezett a válságmenedzselésre redukálni. Az izraeli fordulat, a Likudkoalíció működésének kezdetétől a Fehér Ház a kis lépések diplomáciájával próbálta a korábbi oslói forgatókönyvet legalább részben megőrizni. Állásfoglalásaiban a jobboldali kormányzat szempontjait fokozott mértékben figyelembe vette.

Netanjahu, akit megválasztása után a sajtó Izrael első amerikai stílusú miniszterelnökének nevezett, működése első pillanatától

kezdve gyakorta okozott fejfájást az adminisztrációnak. Ebben a vonatkozásban is „likudista tradíciókat” követett, hisz elődei közül Beginnek és Samirnak is nemegyszer voltak nézeteltérései amerikai vezetőkkel. Csak azzal az egyáltalán nem elhanyagolható különbséggel, hogy a hosszú időn át az USA-ban élő Netanjahu náluk jobban ismerte az itteni politikai-hatalmi elit mentalitását. Clinton elnök és Netanjahu emberileg nem különösebben szimpatizáltak egymással, a politikában azonban a döntéseket végső soron nem az érzelmek, hanem reálpolitikai érdekek szabják meg. Az új izraeli kormányfó tudta, hogy a választások előtt Clinton nem kockáztatja az amerikai zsidóság egy jelentős részének a demokraták iránti hagyományos szimpátiáját azzal, hogy fokozott nyomást gyakorol az új jeruzsálemi kormányra. Jól látta, hogy az elnök nem fogja módosítani a visszafogottságát, miként azt is, hogy a befolyásos amerikai zsidó szervezetek igen megosztottak a személyét illetően. Azzal is tisztában volt, hogy a térségbeli biztonsági helyzet romlása miatt országára az USA fokozottabban rá lesz utalva, s már ezért sem valószínű, hogy az esetleges nyomásgyakorlás túllépne bizonyos határokat.

Clinton és Netanjahu első hivatalos találkozására 1996. július 9-én került sor Washingtonban. A hűvös légkörben lezajlott eszmecsere amerikai részről a biztonsággal kapcsolatos elvárások iránt ugyan nagyobb megértést mutattak, azonban semmi kézzelfogható eredmény nem született. Másnap az izraeli miniszterelnök a kongresszus két házának együttes ülésén mondott beszédet. A politikust a republikánus többségű törvényhozásban megkülönböztetett szívéllyességgel fogadták. Előadásában, akárcsak az elnökkel való tárgyalásait követő sajtókonferencián, a tárgyalási alapelvek között itt sem említette az ENSZ BT

242. és 338. számú határozatát. Megismételte, hogy hajlandó a palesztinokkal való tárgyalásokra, ha ők is teljesítik vállalt kötelezettségeiket, s a Szíriával és Libanonnal való tárgyalásokat sem zárta ki. Hangsúlyozta, hogy békét csak biztonságra lehet alapozni, s országa minden szomszédjával békében akar élni. Vezető amerikai politikusokhoz hasonlóan elhatárolódott a „civilizációk konfliktusával” kapcsolatos felfogástól, de némiképp ellentmondott ennek az a kijelentése, hogy a térségben a terrorizmus kiterjedt hadállásokkal rendelkezik, és célja a nyugati, ezen belül elsősorban az amerikai jelenlét eltávolítása. Úgy vélte, hogy más régióktól eltérően a Közel-Keleten a nemzetközi közösség hosszú időn át nem tette kritika tárgyává az erőszakot, a despotizmust, az emberi jogok megsértését, de eljött az ideje annak, hogy a békét itt is nemzetközi normákra alapozzák. Szerinte a tartós közel-keleti békét három pillérre: a biztonságra, a reciprocitásra, valamint a demokrácia és az emberi jogok tiszteletben tartására kell építeni. Az első a terrortól való elhatárolódást, a második az egyezmények kölcsönös betartását, a harmadik pedig a demokratizálás napirendre tűzését, a társadalmi viszonyok ennek megfelelő átalakítását igényli. Nem valószínű ugyanis, hogy demokratikus berendezkedésű államok a szomszédjaikat megtámadják.

Beszédében a legveszélyesebb antidemokratikus rendszereknek a térségben Iránt, második helyen Irakot tartotta. Figyelmeztetett arra, hogy ha e rezsimek nukleáris fegyver birtokába jutnak, az nemcsak Izraelre, a Közel-Keletre, hanem az egész emberiségre nézve is veszélyt jelentene. Csak az Egyesült Államok vezetheti sikerre azt a nemzetközi erőfeszítést, melynek révén ezek az államok elszigetelhetők, s megakadályozható, hogy pusztító fegyverekre tegyenek szert. Hangsúlyozta azonban, hogy

már nagyon szűkre szabott a cselekvés határideje. A veszély elhárításához nem elegendő az elrettentés: párosítani kell „az azonnali és hatékony prevencióval”. Netanjahu úgy vélte, a Közel-Kelet egészét tekintve még nem valósítható meg az autoritáriusról a demokratikus rendszerre való átmenet, de a béke az antidemokratikus rezsimekkel addig is lehetséges – igaz, ennek „védhetőnek kell lennie”. Amíg a demokratizálás nem válik fő irányvá a térségben, az USA által vezetett demokratikus világ fő feladata a Közel-Kelet egyetlen demokráciájának, Izraelnek a védelme, s a demokratikus értékek térségbeli terjesztésének előmozdítása. Kongresszusi beszédében egyértelművé tette azt is, hogy Jeruzsálem státusa nem tárgyalási téma, a városnak izraeli szuverenitás alatt kell maradnia. Bejelentette azt is, hogy Izrael fejlettsége lehetővé teszi, hogy az amerikai gazdasági támogatást az elkövetkezendő években fokozatosan leépítsék.

Netanjahu tehát a rendezési folyamatot a térségbeli átalakulással szoros összhangban szemlélte. A tárgyalások legfőbb előfeltételének a terrorizmus elleni fellépést és a reciprocitás elvének elfogadását nevezte. Különösen ez utóbbinak volt nagy jelentősége, mivel az eléggé labilis közel-keleti helyzetben gyakorlatilag lehetőséget adott az időnyerésre, s ennek révén a stratégiai érdekek fokozott érvényesítésére. Netanjahu amerikai tartózkodása alatt, július 8-án felkereste Richard Perle-t, s megvitatta vele azt az ajánlást, melyet a neves neokonzervatív gondolkodó tervezete alapján a washingtoni és jeruzsálemi székhelyű *The Institute for Advanced Strategic and Political Studies* égisze alatt működő agytröszt készített a számára. „A Clean Break: a New Strategy for Securing the Realm” címmel összeállított, nem túl koherensen felépített dokumentum, melyekből a *The Wall Street Journal* már 11-én részleteket közölt, élesen elhatárolódott a

Munkapárt által támogatott békefolyamattól. Úgy vélték, hogy az új kormánynak „egyértelmű fordulatot” kell végrehajtania: a nagy károkat okozó „területet békéért” elv helyett a „békét békéért” célt kell középpontba állítani, s ennek keretében a jogos területi igényeket az arabokkal el kell fogadtatni.

A dokumentum a reciprocitás jegyében aláhúzta, hogy amennyiben a PFSZ nem tartja be vállalásait, akkor Izrael kezét se kötik többé az oslói egyezmények. A kölcsönösség minimális szintjének biztosításához végső soron „Arafat hatalmi bázisával” szemben más alternatívákat kell találni. A biztonsági helyzet romlása esetén, ha a helyzet úgy diktálja, az autonóm területekre is be kell hatolni. Netanjahu és a neokonzervatív stratégiák az oslói folyamatot nyilvánvalóan azonosan ítélték meg, bár a miniszterelnök ennek hivatalosan nem adhatott hangot. A reciprocitás elve a kongresszusban elmondott beszédében is nagy hangsúlyt kapott.

A palesztin politika számos taktikai eleméhez azonban az ajánlások nem adtak kapaszkodót. A neokonok fontosnak tartották, hogy Izrael Törökország és Jordánia támogatásával korlátozza Szíria szerepét, a Golán-fennsíkot továbbra is ellenőrzés alatt tartsa, s akár összeütközést is vállalva erősítse meg északi határai biztonságát. A vélemények itt eltértek, mivel a miniszterelnök nem konfrontatív, hanem a Golán visszadását elodázó megoldásra gondolt a „Libanon először” terv keretében, melyet Clintonnal is ismertetett. A tisztavirág-életű elképzelés lényege az volt, hogy biztonsági garanciák ellenében Izrael kivonulna a délibanoni biztonsági zónából, s a fegyverszünet biztosításában Szíria is szerepet vállalna. Amíg a neokon agytröszt a térségbeli hatalmi erőviszonyok átalakítása szempontjából a legnagyobb jelentőséget az iraki hatalmi váltásnak tulajdonította, addig Netan-

jahu az iráni veszélyt állította a középpontba. Az Egyesült Államoktól való anyagi függőség csökkentése mind az ajánlásokban, mind pedig a beszédben szerepelt. A neokon dokumentum azzal a meggyőződéssel zárult, hogy Izrael „egy igazán új és békés Közel-Kelet” leendő támasza.

A washingtoni tárgyalásokat követően a kormányzat térségbeli aktivitása némiképp megélnékült, de palesztin relációban a lépések nagyon lassan követték egymást. A Fehér Ház által régóta szorgalmazott Arafat–Netanjahu-találkozóra csak szeptember elején került sor, az előző kormányzattól örökölt hebroni rendezés továbbra is függőben volt. Az egy helyben topogás miatt egy újabb Clintonnal való találkozáson támadt vihar után, a zsidó újév alkalmából adott rádióinterjújában szeptember 15-én a miniszterelnök nyíltan szólt a Washingtonnal meglévő ellentétéről, s kitért az oslói végleges rendezési témákra. Hangsúlyozta, hogy az USA-val való kapcsolat ugyan stratégiai-lag rendkívül fontos, de mégsem ez a „legfőbb érték” Izrael számára. A „legfőbb értéket” a szent dolgok, köztük Jeruzsálem jelentik, s ezeket az amerikai adminisztrációval való jó kapcsolatok kedvéért sem fogja feláldozni. Az Egyesült Államokkal való együttműködésben az lesz számára irányadó, ami leginkább megfelel országának érdekeinek. A miniszterelnök a kiemelt nemzeti célok közé sorolta annak megakadályozását, hogy az arab menekültek visszatérjenek a „zöld vonal”, azaz az 1967 előtti határok mögé. Azt is felfedte, hogy Clinton számára egyértelművé tette: a meglévő településeket nem fogják különféle tilalmakkal korlátozni, s nem kizárt, hogy újak létrehozásáról is döntenek. A végleges rendezésről szóló tárgyalásokra hagyott témák közül tehát Jeruzsálem és a települések kérdését eleve kizárta. Ugyanakkor a menekültkérdésben az irányelvekhez képest módosított álláspontja lé-

nyegében azt jelentette, hogy visszatérésüket az autonóm területekre lehetségesnek vélte. A települések expanziójának támogatásából viszont az következett, hogy a kormányzat a palesztinok ellenőrzése alá a vártnál jóval kisebb területet akar majd átengedni, ami persze a menekültek visszatérési lehetőségeit is automatikusan korlátozza.

A miniszterelnök néhány nappal később, szeptember 23-án a *Der Spiegelben* megjelent interjújában a palesztin államiság kérdésével is részletesebben foglalkozott. Ez formailag változást tükrözött az addig hangoztatott állásponthoz képest: a korábbi merev elutasítást az erősen korlátozott szuverenitású államiság koncepciója váltotta fel. Szerinte, ha létre is jön egy palesztin állam, annak nem lehet a szó szoros értelmében vett hadserege, nem köthetne katonai szerződéseket, nem ellenőrizhetné egyedül a határait, és saját kompetenciában a Jordán nyugati részének vízkészleteiről sem dönthetne, de társadalmi-kulturális élete mindennapjairól szabadon rendelkezhetne. Soha nem lenne hatalma egy ilyen államnak ahhoz, hogy Izrael létét fenyegetse. Netanjahu figyelmeztetett arra, hogy egy klasszikus értelemben vett palesztin arab állam léte a Közel-Keleten is túlmutató veszélyekkel járna, s ezt nem fogják tolerálni. A politikus által felsorolt megkötések arra utaltak, hogy az autonómia és egy erős biztonsági gyűrűben lévő korlátozott szuverenitású állam gondolata az ő felfogásában gyakorlatilag csak az elnevezésben különbözött egymástól.

A miniszterelnökkel készített interjú közvetlenül az előtt jelent meg, hogy utasítására Jeruzsálemben befejezték a Templomhegynél lévő alagút utolsó szakaszának kiásását. A Siratófal feletti mecsetek támfalai mentén húzódó történelmi emlékhely szeptember 24-i megnyitása a palesztinok és a keresztények körében is nagy felháborodást keltett. A Jeruzsálem feletti szuverenitás egyértelmű

demonstrálását is célzó lépés az 1967 utáni évtizedek egyik legsúlyosabb válságát idézte elő. A több mint 70 halálos áldozattal járó összecsapások lezáródását követően Clinton az izraeli és palesztin vezetőt a Fehér Házban sikertelenül próbálta megegyezésre bírni. Az egyetlen sovány eredmény az volt, hogy a két fél amerikai közreműködéssel haladéktalanul tárgyalásokat kezdett a régóta húzódó hebroni kérdés rendezéséről.

A washingtoni találkozó után néhány nappal meg is kezdődtek a tárgyalások, melyek a biztonsági kérdések és az átmeneti autonómiaegyezményben előírt további izraeli katonai átcsoportosítások ütemezésével kapcsolatos ellentétek miatt több hónapon át alig haladtak előre. A fordulat végül 1997 januárjában következett be, amikor a jordániai uralkodó kompromisszumos javaslatát elfogadva Izrael beleegyezett abba, hogy csapatainak az átmeneti autonómiaegyezményben rögzített átcsoportosítását 1998 derekáig befejezi. Netanjahu és Arafat január 15-én hajnalban befejeződött tárgyalásai után aláírták a hebroni izraeli csapatátcsoportosításról szóló egyezményt és a hozzá kapcsolódó kiegészítő rendelkezéseket. Több szakértő az egyezményt találóan Oslo-3 elnevezéssel illette, persze nem a hebroni rendelkezések, hanem az ahhoz csatolt emlékeztető miatt, melyet a kölcsönös kötelezettségekről a két fél kérésére Dennis Ross, az USA közel-keleti koordinátora készített. A dokumentum rögzítette, hogy mindkét oldalon megvan az elköltés az oslói folyamat folytatására, s a reciprocitás elve alapján az átmeneti autonómiáról szóló megállapodás teljesítésére. Az izraeli vállalások közt szerepelt, hogy a katonai átcsoportosítás hátralévő három fázisából az elsőt 1997 márciusában végre fogják hajtani. Döntenek a palesztin foglyok szabadon bocsátásáról, tárgyalnak az autonómiaegyezmény még függőben lévő témáiról, s a protokoll végrehajtását követően két hóna-

pon belül felújítják a végleges rendezésről szóló tárgyalásokat. Palesztin oldalon többek között vállalták, hogy befejezik az 1968-as Nemzeti Charta revideálását, fellépnek a terrorizmus és az izgatás ellen, erősítik a biztonsági együttműködést, elkobozzák az illegális fegyvereket, a palesztin rendőrség létszáma pedig nem fogja meghaladni az autonómia-egyezményben megszabott kereteket.

A miniszterelnök a kormány viharos ülése után a Knesszetben indokolta meg kormánya döntését. A politikai riválisokat támadó látványos fordulatok mellett a beszéd igazán figyelemreméltó elemei a távlati politikai célkitűzésekkel foglalkoztak. Hebronról úgy szólt, hogy ahhoz „létük alapja” kötődik, ezért az itteni zsidó közösséget nem kívánják eltávolítani, s az izraeli ellenőrzés alatt maradó városrészben tartós jelenlétre fognak berendezkedni. Megerősítette ugyan az oslói folyamat mellett elvi elkötelezettségét, de hangsúlyozta, hogy előrelépés csakis a reciprocitás elvének szigorú érvényesítése mellett képzelhető el. Az autonómiatárgyalások további menete során négy sarokpontot jelölt meg: Jeruzsálem izraeli ellenőrzésének és egységes státusának fenntartását, a zsidók letelepüléshez való jogának biztosítását, a veszélyforrások minimalizálását, valamint az izraeli és palesztin területek közt húzódó biztonsági zónák kialakítását. Beszédében azt is leszögezte, hogy az Oslo–2 egyezményből következő további csapatátcsoportosításokról, a biztonsági zónákról Izrael maga fog dönteni. Netanjahu nagy jelentőséget tulajdonított az időtényezőnek, amely a manőverezési lehetőségek biztosítása mellett megmutatja, hogy a másik oldal hogyan teljesíti kötelezettségeit.

A kormányfő a Knesszetben elhangzott beszédében óvakodott attól, hogy a palesztin államiság létjogosultságát nyíltan elismerje, de politikai főtanácsadója az amerikai sajtóban megjelent interjújában egyálta-

lán nem zárta ki egy palesztin entitás létrejöttét. Január végén bejelentették, hogy a Likud és az ellenzéki Munkapárt több parlamenti képviselője egyetértésre jutott a palesztinokkal való végleges rendezési tárgyalások céljairól. Az általuk aláírt dokumentum többek közt számolt azzal, hogy a tárgyalások révén egy korlátozott szuverenitású, önálló palesztin politikai entitás jön létre. Az elfogadott platform nagy jelentőségű volt abból a szempontból, hogy a Likud ciszjordániai viszonylatban elfogadta a területi kompromisszum elvét.

Ezekben a hetekben különböző szinteken tárgyalások indultak meg az autonómiatárgyalások folytatásának technikai részleteiről. Ezek azonban hamarosan összeomlottak a február végén bejelentett kelet-jeruzsálemi izraeli építkezés miatt, amely megvalósulása esetén a városrészben lévő arab lakónegyedeket teljesen elvágtá volna Ciszjordániától. Az ellentétek miatt a márciusra ütemezett izraeli csapatátcsoportosítás is lekerült a napirendről, a biztonsági helyzet – főképp a Hamász-merényletek miatt – romlott, a rendezési folyamat újra huzamosabb időre válságba került. A hebroni egyezmény aláírása után is megfigyelhető volt, hogy Netanjahu igyekszik olyan benyomást kelteni, hogy érdekelt az átmeneti egyezmény megvalósításában, miközben szívósan, lépésről lépésre igyekezett megvalósítani az új realitások kialakítását célzó elképzeléseit. A politikus nyilatkozataiban e periódusban már bizonyos hangsúlyeltolódások is jelentkeztek. Egy 1997 áprilisában adott interjújában már azt mondta, hogy a palesztinok és más arab államok „a békefolyamatról gyökeresen eltérő nézeteket vallanak”. Vagyis egyáltalán nem biztos, hogy valamikor is lesz velük tartós megegyezés. Az azt firtató kérdésre, hogy el tud-e képzelni valaha is egy térségbeli integrációt, gyakorlatilag nemmel felelt: ellenséges környezetben élnek, s még az

olyan államokkal is inkább „hideg békének” tekinthető a viszony, mint Egyiptom, amellyel békeszerződést írtak alá. Mindehhez hozzá lehet tenni, hogy Netanjahu Peresztől eltérően gazdaságilag sem tartotta a térségbeli együttműködést különösebben perspektivikusnak. Korábban már többször is kijelentette, hogy az izraeli gazdaság növekedésében a békefolyamatnak tulajdonított szerepet eltúloztának tartja. A kooperációt főképp úgy tudná elképzelni, hogy több környező állam a posztindusztriális kor felé haladó izraeli gazdaság igényeihez igazodva átveszi a munkaigényes ágazatokat, s biztosítja az olcsó munkaerőt. Mindez azonban egy teljesen más politikai környezetet igényelne, amelyre a korábban említett véleménye alapján Netanjahu kevés reményt látott.

A miniszterelnök 1997 áprilisában a problémák rendezésére az oslói forgatókönyv megkerülésével hat hónapos intenzív tárgyalásokat, azok sikertelensége esetén Camp David-i típusú tárgyalásokat javasolt a palesztinoknak, de ő is tisztában volt azal, hogy az adott körülmények közt indítványát nem fogják komolyan mérlegelni. Netanjahu néhány héttel később, június 4-én a belső kabinet ülésén ismertette először a palesztinokkal való végleges rendezési tárgyalásokra kidolgozott javaslatait. Úgy vélte, hogy a Jordán-völgy, a fölötté lévő magaslatok, a „Nagyobb Jeruzsálemi Terület” sugarában, az Etzion blokkban, a zöld vonal mentén lévő településeknek izraeli fennhatóság alatt kell maradniuk, csakúgy, mint az utak, vízforrások nagy részének. A korábbi Allon-terv kibővítése miatt „Allon Plus”-tervnek nevezett elképzelések, melyek a Gázai övezetről nem szóltak, a ciszjordániai terület körülbelül 40 százalékát hagyták volna palesztin kézen, s ezek sem alkottak volna összefüggő területet.

Ahogy előre sejteni lehetett, a palesztinok a tervet elutasították. Az elképzelés is jól je-

lezte, hogy Netanjahu és hatalmi köre az egész rendezést igyekszik keményen alárendelni az izraeli biztonsági érdekeknek. A katonai akadémia végzős hallgatói előtt tartott beszédében 1997. augusztus 14-én politikájának motivációit igyekezett szélesebb kontextusba helyezni. A beszéd figyelemre méltó volt, még akkor is, ha érveinek egy része korábról már ismerős volt. A miniszterelnök hangsúlyozta, hogy a normalizálás, a kapcsolatok kiszélesítése nem pótolhatja Izrael katonai fölényét, amely a béke legfontosabb biztosítója. Szilárdnak hitt egyezmények még az arabközi kapcsolatokban is máról holnapra megváltozhatnak, s Izraelnek nem lehetnek olyan illúziói, hogy a szomszédaival kötött békemegállapodások az arabközietknél stabilabbak lesznek. Alapvető változások – ahogy ezt a Varsói Szerződés egykori országainak a NATO-ba való „beolvadása”, Oroszország és Amerika újfajta kapcsolata mutatja – csak akkor képzelhetők el, ha egyúttal osztoznak a demokrácia és pluralizmus értékeiben. Amíg ez nem történik meg, a Közel-Keleten a békét az erőre kell alapozni. A térség nem Nyugat-Európa, nem lehet olyan békét ígérni, mint amely az ottani államok között fennáll. Csak olyat, „ami mellett élhetünk”, s általa a valószínűsítést fokozatosan olyanná lehet változtatni, hogy jobb kapcsolatok alakuljanak ki a palesztinokkal és a szomszédokkal. Netanjahu stratégiaileg fontos tényezőnek tartotta azt is, hogy az izraeli gazdaság jóval erősebb, mint a szomszédoké, s úgy vélte, hogy a szakadék a jövőben még inkább növekedni fog. Izrael helyzetét erősíti az is, hogy a vele még békeszerződést alá nem írt szomszédok nem támaszkodhatnak olyan fegyverbeszerzési forrásra, mint amilyen a korábbi Szovjetunió volt. Megismételte: létfontosságú, hogy Izrael ellenőrizzen olyan ütközőzónákat, mint a Jordán-völgy, s kizárta az 1949-es határokhoz való visszatérést. Be-

szédében újra kritizálta az oslói egyezményt, amely nem hozott biztonságot, bírálta a Palesztin Nemzeti Hatóságot, hogy nem teljesíti a kötelezettségeit, s nem lép fel a terrorista szerveződésekkel szemben.

Netanjahu tehát revizionista elődeihez hasonlóan úgy vélte, hogy a Közel-Keleten elsősorban erőre támaszkodva lehet egy Izrael számára kedvező status quó kiero szokolni. A hatás-ellenhatás törvényének negatív következményeivel tisztában volt, de úgy vélte, hogy ezeket erővel, ügyes diplomáciai taktikázással, a palesztinok egyre szorítóbb létfeltételeinek időszaki könnyítésével kezelni lehet.

Ezekben a hónapokban az oslói folyamat jövőjével is egyre gyakrabban foglalkozott. Az izraeli kiadók egyesületének meghívására 1997. november 27-én tartott előadásában kifejtette, hogy a végleges rendezési témákról az előző kormány időszakában született, egekig dicsért Beilin–Abu Mazen-terv realizálása Izrael Állam létét veszélyeztetve a palesztinok „étvágyát” mindinkább növelte volna. Hangsúlyozta, nem azért választották meg, hogy „folytassa a rohanást az 1967-es határokig”. Szerinte az 1991-ben kezdődött békefolyamat legnagyobb eredménye az izraeli–jordániai békeszerződés volt. A térségbeli államokkal való kapcsolatok javultak, pozitív tényező volt az arab gazdasági bojkott „feloldása”. A negatívumok közt említette, hogy a terror nem szűnt meg, a PFSZ nem törölte a Chartából az Izrael megsemmisítésére vonatkozó részeket, a kibékülés az izraeliek és a palesztinok, illetve

Izrael és az arab világ közt nem történt meg. A béke Szíriával nem jött létre, a „külső” veszélytényező pedig főképp Irán miatt továbbra is fennáll. Beszédében újra előállt azzal a javaslatával, hogy az átmeneti megállapodás végrehajtása helyett a végleges rendezési témákról kezdjenek gyorsított tárgyalásokat, s 6–9 hónapon belül jussanak el egy keretmegállapodásig. Javasolta, hogy a hátralévő három hat hónapos csapatátcsoportosítási fázist egy nagyobbra redukálják, melyet öt hónap alatt hajtanának végre. Biztosította a palesztinokat, hogy széles önkormányzati jogokat fognak kapni Gázában és Ciszjordániában. Szerinte a tárgyalásoknak területi és gyakorlati kérdésekre kell irányulniuk. Az előbbi kapcsán elismételte az „Allon Plus”-tervben már kifejtett javaslatait, megerősítette, hogy a palesztinok adminisztratív ügyeiben a Palesztin Nemzeti Hatóság lesz illetékes. Hozzátette azonban, hogy az általános biztonság, a légtér, a vízforrások ellenőrzése továbbra is izraeli kézben marad, s a palesztinok nem köthetnek másokkal szövetségi szerződéseket. Kérdésekre válaszolva megerősítette, hogy a palesztin menekültek csakis az autonóm területre térhetnek vissza.

Netanjahu a tárgyalási témák közül kihagyta Jeruzsálemet, a vízmegosztás racionalizálását, nem szólt az autonóm terület kiterjedéséről, összefüggő jellegének biztosításáról, s álláspontja a zsidó települések kapcsán is egyértelmű volt. Mindez a következő évben sorra került diplomáciai kezdeményezéseket eleve bonyolulttá tette. ■